

SIVISTYSVALIOKUNNAN LAUSUNTO 5/2008 vp

Hallituksen esitys valmiuslaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi

Puolustusvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 4 päivänä maaliskuuta 2008 lähettäessään hallituksen esityksen valmiuslaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 3/2008 vp) valmistelevasti käsiteltäväksi puolustusvaliokuntaan samalla määrännyt, että sivistysvaliokunnan on annettava asiasta lausunto puolustusvaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- lainsäädäntösihteeri Liisa Vanhala, oikeusministeriö
- vanhempi hallitussihteeri Joni Hiitola, opetusministeriö
- koulutoimentarkastaja Veijo Kosola, Oulun lääninhallitus
- lakimies Esko Lukkarinen, Suomen Kuntaliitto
- puheenjohtaja Juhani Lokki, ylioppilastutkintolautakunta.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Opetuksen turvaaminen

Merkittävää on, että hallituksen esityksessä opetusta ja koulutusta poikkeusoloissa koskevat säännökset on otettu omana kokonaisuutenaan mukaan valmiuslakiin. Koska tarkoitus on luopua valtioneuvoston yleisestä toimivallasta rajoittaa kunnan lakisääteisten tehtävien hoitamista tai määrätä tällaisen tehtävän hoitamisen lopettamisesta, ehdotetaan valmiuslakiin otettaviksi yksityiskohtaiset säännökset niistä tehtävistä, joista voidaan luopua. Kunnan olisi lakiehdotuksen mukaan mahdollista poiketa muun muassa joistakin velvollisuuksistaan opetustoimessa. Valmiuslakiehdotuksen 107 §:n 1 mo-

mentissa säädetään toimenpiteistä, jotka voivat poikkeusoloissa olla välttämättömiä väestön siirtämisen tai oleskelu- ja liikkumisrajoitusten vuoksi taikka muutoin väestön suojaamiseksi. Säännös koskisi kaikkea lakisääteistä opetusta ja koulutusta sekä muita opetustoimen lainsäädännössä säädettyjä toimintamuotoja, kuten aamu- ja iltapäivätoimintaa.

Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että poikkeusolojen opetusta tulee tarkastella muun muassa siltä osin, toteutuuko oppilaiden oikeus saada opetusta. Valiokunta painottaa, että opetuksen häiriötön jatkaminen vahvistaa lasten ja nuorten turvallisuudentunnetta ja luo uskoa kriisin jälkeiseen tulevaisuuteen. Valiokunta pitää tärkeänä, että myös kouluruokailu ja oppilas-

huolto järjestetään mahdollisimman kattavasti poikkeusoloissa. Käytännössä esimerkiksi koulujen käyttö kriisikeskuksina on yleistä, mikä voi jo sinänsä vaikuttaa käytännön koulutyöhön.

Hallituksen esityksen mukaan valtioneuvoston asetuksella voidaan säätää, että esi- ja perusopetuksen järjestämisestä vastaa tilapäisesti oppilaan asuinkunnan sijasta se kunta, jonka alueelle oppilas on valmiuslain 119 §:n mukaisesti siirretty. Säännöksen mukaan toimenpiteiden vaikutukset toiminnan kustannuksiin voidaan ottaa huomioon opetustoimen valtionosuuksia ja -avustuksia myönnettäessä siten kuin valtioneuvoston asetuksella tarkemmin säädetään. Valiokunta pitää välttämättömänä, että opetuksenjärjestäjän taloudelliset edellytykset opetuksen järjestämiseen turvataan tilanteessa, jossa toiselta paikkakunnalta on siirretty oppilaita tai opiskelijoita ehkä runsaastikin. Sen vuoksi valiokunta ehdottaa säännöksen muuttamista siten, että kustannukset otetaan huomioon opetustoimen valtionosuuksia ja -avustuksia myönnettäessä siten kuin valtioneuvoston asetuksella tarkemmin säädetään.

Ylioppilastutkinto. Valmiuslakiehdotuksen 107 §:n 2 momentissa säädetään mahdollisuus lykkätä ylioppilastutkinnon järjestämistä poikkeusoloissa. Opetusministeriö valtuutetaan päättämään ylioppilastutkinnon lykkäämisestä. Tällöin voitaisiin poiketa myös ylioppilastutkinnon järjestämisestä annetun lain (672/2005) 3 §:n 1 momentin säännöksestä, jonka mukaan ylioppilastutkinto järjestetään kahdesti vuodessa. Lakiehdotus sallii lykkäämisen enintään kuudella kuukaudella. Ehdotus on yhdenmukainen sen kanssa, että lakiehdotuksen 6 §:n mukaan toimivaltuuksien käyttöönottoasetus annetaan enintään 6 kuukauden ajaksi. Valiokunta kuitenkin kiinnittää huomiota siihen, että ylioppilastutkinnon järjestämisen kannalta puolen vuoden määraika todennäköisesti olisi liian lyhyt, jotta valmius seuraavan kokeen järjestämiseen olisi hyvä. Valmius edellyttää sekä lukioiden kykyä antaa lautakunnalle ajoissa sen tarvitsemat tiedot kokelaista ja heidän suorittamistaan kokeista

että lautakunnan mahdollisuuksia valmistaa kokelasrekisteri ja kokeet ja toimittaa kokeet lukioihin.

Henkinen kriisinkestävyys

Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategiassa henkinen kriisinkestävyys on otettu yhdeksi seitsemästä elintärkeiden toimintojen kokonaisuudesta, ja opetusministeriön toimiala on sen ylläpitämisessä hyvin keskeisessä asemassa. Henkinen kriisinkestävyys tarkoittaa kansakunnan kykyä kestää turvallisuustilanteiden aiheuttamat henkiset paineet ja selviytyä niiden vaikutuksilta. Strategian mukaan kansakunnan henkistä kriisinkestävyyttä ylläpidetään sosiaalisen eheyden, viestinnän, opetuksen, kulttuuri-identiteetin ja kulttuuriomaisuuden suojelun, hengellisen toiminnan, maanpuolustustahdon sekä kriisinkestävyyttä vahvistavan kansalaistoiminnan avulla.

Hallituksen esityksen lakiehdotuksissa ei ole mainintaa henkisen kriisivalmiuden toimenpiteistä ja toimeenpanosta. Valiokunta kuitenkin korostaa sitä, että opetustoimen merkitys lasten ja nuorten sekä heidän vanhempiensa henkisen kriisinsietokyvyn ylläpitäjänä on tärkeä. Lisäksi tärkeää on yhteistyö eri järjestöjen kanssa henkisen kriisinkestävyuden tukemiseksi.

Opetusta koskevan 107 §:n tavoitteena on muun ohella keskeisten opetus- ja koulutuspalveluiden jatkaminen poikkeusoloissa, mikä osaltaan turvaa henkistä kriisinkestävyyttä. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan myös opetusministeriön asettaman elintärkeiden toimintojen lainsäädäntö -työryhmän työssä keskeisenä lähtökohtana on palveluiden jatkuvuuden turvaaminen erityis- ja häiriötilanteissa ja sitä kautta henkisen kriisinkestävyuden ylläpitäminen.

Valiokunta painottaa sitä, että lainsäädännön tulee turvata henkisen kriisinkestävyuden ylläpitämistä, ja korostaa siihen liittyvää riittävää ja luotettavaa tiedottamista.

Tutkimustoiminnan turvaaminen

Kansallisella tutkimusjärjestelmällä tuotetaan tietoa yhteiskunnallisen päätöksenteon tueksi.

Sektoritutkimuslaitosten suorittama viranomais- tutkimus voi olla olennaista esimerkiksi pandemian aikana. Tämä edellyttää valtion tutkimus- laitosten ja korkeakoulujen tutkimustoiminnan turvaamista myös poikkeusoloissa. Oman tutki- mustoiminnan merkitys korostuu poikkeusolois- sa, koska muualla tuotettua tietoa voi olla vai- kea saada käyttöön.

Valiokunta pitää tärkeänä, että kullakin hal- linnonalalla huolehditaan sektoritutkimuslaitos- ten tutkimuksen ja sitomattoman tutkimusrahoi- tuksen käytön muutoksista poikkeusoloissa.

Kulttuuriomaisuuden suojele

Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaa- misen strategiassa todetaan, että kansallisesti merkittävää kulttuuriomaisuuttamme suojataan kriisiolosuhteissa. Suojeltavaksi kulttuuriomai- suudeksi luetaan muinaisjäännökset, kulttuuri- historiallisesti merkittävät rakennukset ja raken- nusryhmät, taideteokset, käsikirjoitukset, kirjat ja esineet, tieteelliset kokoelmat sekä arkisto- ja kirjastokokoelmat. Kulttuuriomaisuuteen lu- keutuvat myös ne rakennukset, joihin irtainta kulttuuriomaisuutta on koottu varastointi- tai näyttelytarkoituksessa sekä immateriaalioikeu- det, jotka kiteytyvät tekijänoikeuksissa.

Tärkeää on, että viranomaiset ylläpitävät riit- tävän tarkkoja tietoja suojeltavasta kulttuuri- omaisuudesta. Kriisiaikana muun muassa tiedot sijainnista ovat tärkeitä.

Muuta

Valmiuslaissa säädettyjen toimivaltuuksien so- veltamiskynnys on korkea. Soveltamisalaa ra- jaava poikkeusolomääritelmä kattaisi vain eri- tyisen vakavat kriisit, jotka koskettavat koko kansakuntaa tai ainakin suurta osaa siitä ja vai- kuttavat koko yhteiskunnan toimivuuteen. Poik- keusoloja lievempien häiriö- ja erityistilantei- den varalta tarvittavat toimivaltuudet on sisälly- tettävä normaaliajan lainsäädäntöön. Opetusmi- nisteriö on asettanut 14.3.2007 työryhmän, jon- ka tehtävänä on selvittää ja valmistella opetus- ministeriön toimialan lainsäädäntöön mahdolli- sesti tarvittavia säännöksiä normaaliajan häiriö- ja erityistilanteiden varalle. Työryhmän tulee saada työnsä valmiiksi 1.6.2008 mennessä.

Tarkoituksena on, että mahdolliset opetusmi- nisteriön toimialan lainsäädäntöön otettavat val- tuudet olisivat käytettävissä myös poikkeus- oloissa. Valmiuslain mukaiset toimivaltuudet otettaisiin käyttöön vain, jos tilanne ei ole hallit- tavissa normaaliajan lainsäädännön valtuuksin.

Lausunto

Lausuntonaan sivistysvaliokunta esittää,

että puolustusvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

SiVL 5/2008 vp — HE 3/2008 vp

Helsingissä 25 päivänä huhtikuuta 2008

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj.	Raija Vahasalo /kok	Lauri Oinonen /kesk
vpj.	Tuomo Hänninen /kesk	Tuula Peltonen /sd (osittain)
jäs.	Outi Alanko-Kahiluoto /vihr	Tuomo Puumala /kesk
	Claes Andersson /vas	Leena Rauhala /kd
	Timo Heinonen /kok	Tommy Tabermann /sd (osittain)
	Sanna Lauslahti /kok	Jutta Urpilainen /sd (osittain)
	Jukka Mäkelä /kok	Mirja Vehkaperä /kesk.
	Mikaela Nylander /r	

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Marjo Hakkila.